

Prikaz nestereotipnih ženskih likova na primjeru romana Pipi Duga Čarapa i Pigulica

Knežević, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:895090>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA KROATISTIKU

KATARINA KNEŽEVIĆ

PRIKAZ NESTEREOTIPNIH ŽENSKIH LIKOVA NA PRIMJERU ROMANA PIPI

DUGA ČARAPA I PIGULICA

Završni rad

Pula, 2019.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA KROATISTIKU

KATARINA KNEŽEVIĆ

PRIKAZ NESTEREOTIPNIH ŽENSKIH LIKOVA NA PRIMJERU ROMANA PIPI
DUGA ČARAPA I PIGULICA

JMBAG: 0303064925

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost

Predmet: Književnost za djecu i mladež

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentor: izv. prof. dr. sc. Kristina Riman

Pula, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Katarina Knežević, kandidat za prvostupnika smjera hrvatski jezik i književnostovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Katarina Knežević dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Prikaz nestereotipnih ženskih likova na primjeru romana Pipi Duga Čarapa i Pigulica* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. DEFINICIJA DJEČJE KNJIŽEVNOSTI.....	2
3. DIJETE KAO LIK U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI.....	4
4. POVIJEST DJEČJEG LIKA.....	7
5. STEREOTIPI ŽENSKOGA LIKA U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI.....	11
6. ROMANI PIPI DUGA ČARAPA I PIGULICA.....	13
6.1. ASTRID LINDGREN.....	16
6.2. ANTO GARDAŠ.....	17
7. SLIKA OBITELJI U ROMANIMA PIPI DUGA ČARAPA I PIGULICA.....	18
8. NESTEREOTIPNOST U PRIKAZU PIPI DUGE ČARAPE I PIGULICE.....	20
8.1. PIPI DUGA ČARAPA.....	20
8.1.1. NEOBIČAN IZGLED PIPI DUGE ČARAPE.....	22
8.1.2. PIPIN KARAKTER I NEOBIČNE VJEŠTINE.....	22
8.2. PIGULICA.....	27
8.2.1. IZGLED PIGULICE.....	27
8.2.2. KARAKTER I NAČIN PONAŠANJA PIGULICE.....	28
9. USPOREDBA PIPI DUGE ČARAPE I PIGULICE.....	31
10. ZAKLJUČAK.....	32
11. LITERATURA.....	33

1. Uvod

Dijete je u hrvatskom dječjem romanu, ali i općenito u svjetskoj dječjoj književnosti, često prikazivano kao društveni konstrukt. Često su se kroz dječji lik u književnosti htjele projicirati različite društvene ideje i društveni obrasci dobrog ponašanja. Dijete se prikazivalo kao biće koje nema identitet i koje nema prava izraziti svoje mišljenje. Takvim prikazivanjem i različitim ideologijama koje se javljaju u društvu, sve se više ističu kulturni stereotipi. Od djetinjstva djeca su izložena rodnim stereotipima, odvajaju se dječaci od djevojčica. Stvaranju stereotipa pomažu i različita odjeća, igračke, slikovnice i knjige koje implicitno izražavaju ideju da muškarci moraju biti snažni i odgovorni, a žene lijepe, dobre i poslušne.

Tema ovoga rada je prikaz likova nestereotipnih djevojčica na primjeru romana Astrid Lindgren *Pipi Duga Čarapa* i romana Ante Gardša *Pigulica*. Analizirani su likovi dviju snažnih i neobičnih djevojčica, Pipi i Pigulice, čime se željelo propitati i dokazati neodrživost stereotipa o djevojčicama kao plahim i slabim bićima koje se ne bi trebale baviti „muškim poslovima“. Ta dva dječja lika poticajna su za promišljanja o odgoju djece i nametanju raznih stereotipova.

U radu će se navesti definicije dječje književnosti u kontekstu recepcijskih specifičnosti dječjeg čitatelja. Prikazat će se povijesni razvoj dječjeg lika i utjecaj stereotipa na njegov razvoj. Glavni cilj rada je prikazati nestereotipne ženske likove, pri čemu je Pipi Duga Čarapa lik koji je dio europske (i svjetske) književne historiografije, a Pigulica ne izlazi izvan okvira hrvatske nacionalne književnosti. Oba lika su prikazana u kontekstu razbijanja stereotipa karakterističnih za prikaz ženskih karaktera u dječjoj književnosti.

2. Definicija dječje književnosti

Na prvi se pogled čini da je lako definirati dječju, ali postoje različite perspektive iz koje pojedini istraživači sagledavaju tu književnost pa postoje različite definicije kojima se nastoji opisati. Jedni je definiraju kao skup knjiga na policama dječjih knjižnica ili dječjih odjela u knjižarama, drugi, pak, kao knjige koje su oni čitali u djetinjstvu, a za treće to su knjige koje danas čitaju djeca. Jedni bi se složili da je dječja književnost umjetnost, dok drugi primarnu njezinu funkciju vide u zabavi ili svođenju na pouku i pokušaj da se njome djecu nešto nauči (Hameršak i Zima 2015). Najbolje je složenost njezinoga definiranja objasnio Rudolf Franjin Magjer: „... u svojem razvoju tako raznovrsna po obliku i sadržaju, da je teško naći onu zajedničku nit, koja je moćna kod literarnog prosudjivanja vrijednosti.“ (1907:5) Dječja je književnost heterogena pojava jer je za svaku njezinu navodnu sveprisutnu značajku lako naći iznimku tj. za svaki primjer može se naći i protuprimjer. Mnogi definiraju dječju književnost kao jednostavnu, ali primjeri kao što su Carrollovi romani o *Alici* i *Priče iz davnina* Ivane Brlić-Mažuranić, pokazuju da je opis dječje književnosti kao jednostavne i sam pojednostavljen (Hameršak i Zima 2015). Također, dječja književnost se često opisuje kao književnost u kojima su likovi djeca. Stjepan Hranjec kaže: „Kriterij za svrstavanje neke proze u dječju su likovi djece, one djece koja u djelu nose zbivanja i reprezentiraju dječji senzibilitet.“ (2006:12) Iako većina tekstova namijenjenih djeci ima u središtu dječje likove, ne možemo se uvijek voditi tim kriterijem jer bismo neki tekst odredili kao dječji ne možemo se samo voditi tekstualnim, pa ni paratekstualnim parametrima. Sve može biti relativno jer glavni junak može biti i odrasla osoba, kao što su to Čiča Tom, Gulliver ili Robinson. Glavni lik u dječjoj književnosti može biti i neljudski lik jer su upravo životinje i fantastična bića ili stvorenja junaci tekstova za djecu (Hameršak i Zima 2015).

Dječja književnost se često pokušavala definirati pomoću pojma namjene. Prije se taj pojam vezivao uz njezinu funkciju, a danas uz usmjerenost tekstova dječje književnosti na dječje čitatelje. Upravo je namjena jedan od kriterija koji Milan Crnković koristi u svojoj definiciji dječje književnosti: „Posebni dio književnosti koji obuhvaća

djela što po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi (3.-14. g.), a koja su svjesno namijenjena djeci ili ih autori nisu namijenili djeci, ali su tijekom vremena, izgubivši mnoge osobine koje su ih vezale za njihovo doba, postala prikladna za dječju dob, potrebna za estetski i društveni razvoj djece, te ih gotovo isključivo ili najviše čitaju djeca.” (Crnković, 1967:7). Crnkovićeva je definicija u tom razdoblju bila dobro prihvaćena, no kritičari su je ocijenili kao vrijednu, ali nedovoljno definiranu u estetskom smislu (Hameršak i Zima 2015.)

Veliki je bio utjecaj Zagrebačke stilističke škole u definiranju dječje književnosti kao umjetnosti riječi (Hameršak i Zima 2015). Pojam namjene se kasnije nije spominjao i o njemu se nije raspravljalo jer on nije kompatibilan s idejom dječje književnosti kao umjetnosti riječi. Pojam namjene opet spominju Crnković i Težak u knjizi *Povijest hrvatske dječje književnosti* (2002), u kojoj se tvrdi da je dječja književnost namijenjena djeci, ali i da je umjetnost riječi.

Iz navedenoga proizlazi da dječja književnost nije nužno uvijek jednostavna, likovi dječje književnosti nisu uvijek djeca i dječja književnost nije nužno namijenjena djetetu ili samo djetetu, već su dječji književni tekstovi kompleksne kulturne pojave i nije ih moguće svrstati u skupine (Hameršak i Zima 2015:39).

3. Dijete kao lik u dječjoj književnosti

Književnost je promjenjiva opsega, a to vrijedi i za dječju književnost. Opseg dječje književnosti se neprestano sužava, posebice tijekom 19. i 20. stoljeća. Danas se, pak, opseg sve više širi zbog čestog propitivanja granica između knjiga i ne-knjiga, književnosti i ne-književnosti (Hameršak i Zima 2015.). U Hrvatskoj u 19. stoljeću oblikuju se pojmovi *knjige za omladinu*, *knjige ili spisi za mladež*, a to su termini koji se mogu smatrati pretečama današnjeg pojma dječja književnost, odnosno književnosti za djecu i mladež.

Dječja je književnost usko povezana s povijesti djetinjstva. Ona je vrsta prirodnog odgovora na navodno univerzalne potrebe i navike djece zbog toga što se djetinjstvo razumijevalo kao važno samo po sebi. Da bi se razumjela kategorija djeteta ili dječjeg u dječjoj književnosti, mnogi su opisivali ta djela kao ona koja su omeđena dječjom dušom, tako glasi i naslov članka Dalibora Cvitana (1970b), ili kao izraz dječjeg motrišta, vizije svijeta, a te pojmove uvodi Joža Skok i drugi. Ali svaki ima drugačiju zamisao što je to dijete i kakvu književnost ono želi i treba (Hameršak i Zima 2015).

Danas prevladava stav da su teme koje se odnose na djecu i djetinjstvo najprimjerenije djeci i dječjoj književnosti, ali s kraja 19. st. i početka 20. st. često se mislilo da se književnost o djeci ne može preklapati s dječjom, da pripadaju različitim svjetovima. Govorili su da dijete teži onome čega nema, a nalazi se u svijetu odraslih oko sebe i stvara slike o tome svijetu, te da je to predmet njegove poezije (Hameršak i Zima 2015).

Većina autora koji pišu knjige za djecu, pišu kao da su ih napisala djeca i kao da izražavaju dječje potrebe, želje i emocije. Odstupanja od stava da su djeca i djetinjstvo povezani, smatraju se promašajima. Djeca i djetinjstvo su univerzalne i biološki determinirane kategorije, a to je za dječju književnost aktualna predodžba. Zbog toga kriterija mnogi stariji tekstovi dječje književnosti označavaju se kao neprilagođeni suvremenom dječjem čitatelju. Tekstovi se određuju kao dječji ili ne dječji s obzirom

na to jesu li u skladu s onim što se u danom trenutku smatra dječjim potrebama. Skok (1987:271) kaže da istraživači i teoretičari definiraju granice i značajke dječje književnosti prema „vlastitim vizijama djetinjstva“. O dječjoj književnosti se ne može razmišljati bez nekog pojma o tome što su to djeca i djetinjstvo. Tako onda Krajačić kaže da ne bismo trebali neku definiciju smatrati boljom, a neku lošijom jer shvaćanja djetinjstva su kontekstualno varijabilna tj. kulturno i povijesno promjenjiva (Krajačić 1927 prema Hameršak i Zima 2015)

Postoji konstruktivistički pristup djetinjstvu koji je nastao u okvirima historiografije i antropologije te sociologije u kasnom 20. st. i koji je fokusiran na istraživanja povijesnih i kulturnih specifičnosti djetinjstva i predodžbi o djetinjstvu. U tom području utemeljiteljskim radom smatra se knjiga Philippea Ariesa *Stoljeća djetinjstva*, na temelju koje se počela istraživati povijest djetinjstva. Povijesno gledano, razlike u predodžbama i iskustvima djetinjstva čine se goleme. Na primjer, u europskom srednjem vijeku djeca su intenzivno sudjelovala u svijetu odraslih, dok se u suvremenom društvu njihov život odvija u dječjim sobama, vrtićima, učionicama i igraonicama. Možemo vidjeti povijesno razlikovanje djetinjstva i u području terminologije. To sužavanje opsega pojmova djeca, mladi, mladež i omladina ujedno su i povijest raslojavanja tih pojmova (Hameršak i Zima 2015).

Postoje povijesno različite ideje o odnosu između djece i književnosti. Krajem 19. st. vjerovalo se da djeci treba pripovijedati zgodne pripovijetke u kojima se pokazuje kako treba štovati Boga i druge ljude, a niti dva desetljeća kasnije isticalo se da se tim pripovijetkama guši djecu.

U hrvatskom se kontekstu interes za književne reprezentacije djece i djetinjstva intenzivira početkom 21. st. Prva istraživanja su bila fokusirana na reprezentacije djece i djetinjstva u dječjoj književnosti, gdje se dječja književnost smatrala ishodom. Dječja je književnost imala ključnu ulogu u oblikovanju i promicanju dominantne predodžbe djetinjstva kao autonomnog i od odraslosti radikalno različitog razdoblja života od 19. st. do danas (Hameršak i Zima 2015).

Crnković i Težak (2002) povijesni razvoj hrvatske dječje književnosti dijele u četiri razdoblja. Prvo je razdoblje pripremno, a započinje Filipovićevim *Malim tobolcem*

i traje do 1913. godine. Drugo razdoblje započinje prvim umjetnički visoko vrijednim, klasičnim djelom, romanom *Šegrt Hlapić* (1913.), pa su ga nazvali dobom Ivane Brlić-Mažuranić. Treće razdoblje kreće od prvih romana Mate Lovraka, od 1933. godine, a nazivaju ga Lovrakovim dobom. Četvrto razdoblje omeđuju prvom knjigom zrele poezije Grigora Viteza 1956. godine, pa se zbog toga naziva Vitezovo doba.

Prema Berislavu Majhutu (2008) periodizacija hrvatske dječje književnosti i književnosti za mladež od 1919. godine se proširuje. On periodizaciju dijeli na prvu fazu koja traje od 1919. do 1945. godine, a u tom razdoblju glavni elementi su pripovijedanje u svescima i prodaja putem trafike. Druga faza traje od 1945. do 1956. godine u kojoj presudan utjecaj imaju izvanjski čimbenici u dječjoj književnosti. Ovu fazu hrvatske dječje književnosti karakterizira odsustvo trivijalne književnosti. Treća faza traje od 1956. do 1990. godine, a u ovom razdoblju strip je preplavio tržište dječjih i omladinskih tiskovina. Također, javljaju se prvi hrvatski žanrovski dječji romani, a taj uspon je prvi započeo roman *Uzbuna na Zelenom vrhu* iz 1956. godine. Javlja se i prvih hrvatski znanstvenofantastični roman *Mjesečeva djeca* iz 1958. godine. Važan je u ovom razdoblju i utjecaj filma. O četvrtoj fazi, prema mišljenju Majhuta, tek trebaju biti napisane analitičke studije.

4. Povijest dječjeg lika

U dječjem romanu 19. stoljeća, dijete nema identitet. To znači da dječji likovi nisu u prvom planu, nego im identitet posreduju odrasli, odnosno dječji likovi zadobivaju identitet stupanjem u razdoblje ranog mladenaštva. U književnim se tekstovima toga razdoblja daju primjeri kako bi se djeca trebala ponašati i većinom se usmjeravaju na budućnost. Svrha književnih tekstova bila je dijete poučiti, odnosno naglašavala se didaktična funkcija književnosti. Djeca su, kao i žene, marginalizirani i funkcija im je da uz poslušnost i pravilne primjere odrastu u korisnog i moralno kvalitetnog člana zajednice (Zima 2011). Kako su djeca, ali i žene, marginalne društvene grupe, njima se nastoji dodijeliti određena funkcija. To postižu pripovijedanjem o ekstremnim ispravnim primjerima ili pak prikazom negativnih primjera, pa svi ti likovi funkcioniraju unutar pripovjednog prostora kao paradigme ispravnog života (Zima 2006). Dijete neće imati privatnost niti slobodu razmišljanja i odlučivanja, nego će mu život u potpunosti kontrolirati roditelji. Kaže Zima (2011:22): „Funkcija je dječjeg lika tako upravo u dokidanju promjene i zadržavanju postojećeg stanja, odnosno o njegovu zadatku da misli kao i njegovi roditelji.“ Možemo zaključiti da nisu dječji likovi u romanima 19. stoljeća u prvom planu jer se književnost malim dijelom usmjeravaju na sada tj. djetinjstvo, nego više na budućnost, na „pravi“ život, odnosno svijet odraslih.

Početak 20. stoljeća dolazi do promjena u sagledavanju dječjih junaka u književnosti. Dječji lik nalazi se u središtu zbivanja, nema više marginaliziranu funkciju, nego je aktivan i pokreće radnju. Sam stvara svoj identitet i uspijeva se izboriti za svoj položaj i neovisnost od odraslih. Dijete će ipak zadržati svoju izvornu čistoću i bezgrješnost. Iako dijete ima slobodu i određenu neovisnost, autoritet odraslih nad djecom je posvemašnji i neupitan. Dječje moralno sazrijevanje je važnije od njihovog intelektualnog sazrijevanja, zbog toga je i autoritet prije svega moralan, uz neke iznimke. Bitnije je u tome razdoblju da su djeca poslušna i da znaju razlučiti ono što je dobro od lošega, nego da se razvijaju pomoću novih sadržaja. Takav pristup želi djecu što više zadržati u stanju pretpostavljene dječje nevinosti i naivnosti (Zima, 2011).

Početak tridesetih godina 20. stoljeća dolazi do proširivanja pojma djeteta. Društveni procesi koji su aktualni u ovom razdoblju, kao promjene u obrazovnom sustavu ili zakonska regulativa dječjeg rada, ogledaju se i u romanesknom diskursu u obliku nesigurnosti koje je značenje djeteta (Zima, 2006). Nastavlja se prikazivati model djeteta kao bića bez identiteta, ali dolazi i do idealizacije djeteta kao apolonskog koje je slobodno od društvenih konvencija, odnosno prikazan je adolescent kao „savjest“ društvene zajednice. Ideja o dječjoj nevinosti u ovom razdoblju doživljava svoju punu afirmaciju, a najvjerniji primjer su Lovrakovi dječji junaci koji su nositelji društveno-utopijskih ideja. Dječak je obilježen nekim stereotipnim osobinama, kao što su snaga, zdravlje, okretnost, pamet, odlučnost, vještina itd. Iako je dječja samostalnost vrlo bitna i ključna za ovo razdoblje, ona mora biti usmjerena ka korisnom i poželjnom djelovanju. Dječaku je djetinjstvo samo prijelazno razdoblje i funkcija mu je oblikovati dječaka u sposobnog mladića. Djevojčice, za razliku od dječaka, pod roditeljskim su nadzorom. U romanima su i dalje izražene rodne ideologije, pa je tako dječak odgovoran za djevojčicu koja je nesamostalna, razmažena i lijena, pa zbog toga i djelomice pasivan lik. Dječak je aktivan i nadmoćan nad djevojčicom, spremno preuzima svaki teret koji mu se nađe na putu (Zima 2011). Zima (2011) navodi da su djeca uz rodnu pripadnost uvelike determinirana svojim socijalnim statusom.

U tridesetim godinama dječji roman postaje dominantnom vrstom u hrvatskoj dječjoj književnosti. U središtu je opus Mate Lovraka, a on u svojim opisima afirmira princip dječjeg kolektivismu i temeljna ideja njegovih romana je superiornost djeteta nad odraslim. Lovrakovi dječji likovi, koji su prvenstveno muški, predstavljaju bolju budućnost društvene zajednice pomoću konkretnih akcija kojima poboljšavaju životne uvjete u svojoj okolini ili pak mogu utjecati na bitne društvene promjene. Ipak, Lovrakovi romani sadrže rodne stereotipe o nesamostalnim, neaktivnim i nepoduzetnim djevojčicama, dok su dječaci prikazani suprotno. Slično je i s romanom Josipa Pavičića *Poletarci* (1937.) koji naglašava ideju kolektivismu i prevladava apolonsko dijete. Ali Pavičić kolektivismu ne doživljava kao Lovrak, da je to družina s jednim iznimnim pojedincem kao vođom, nego on udružuje ravnopravne pojedince.

Problematizira dječji identitet, analizira i definira odnose djece i odraslih, te propituje autoritet. (Zima 2011)

Četrdesete su godine 20. stoljeća obilježene kolektivizmom. Djeca su udružena u skupine i sada zajedničkim snagama rješavaju probleme koji im se nađu na putu i koje ne bi sami mogli riješiti. Javlja se i rodoljubna interpretacija kolektivizma, ali i kolektivizam koji ima ulogu spajanja djece i odraslih. Također, dječji lik postaje na neki način ideologiziran, politički obojen. I dalje je prisutna rodna diferencijacija, djevojčica ostaje pasivan lik, a dječak aktivan sudionik zbivanja (Zima 2011).

Pedesete godine 20. stoljeća su u velikoj mjeri obilježene romanesknim opusima Ivana Kušana i Milivoja Matošeca, a oni predstavljaju početak „nove“, suvremene dječje književnosti. Obojica odbacuju apolonsku ideju o djetetu i nastoje dječji lik oblikovati autonomno, istražujući neke nove slike djeteta (Zima 2006).

U šezdesetim godinama javlja se dijete koje je moralno ispravnije i zrelije od odrasle osobe, ali i superiorno inteligencijom. Dijete je i dalje u skupini, ali je ona u oprečnoj poziciji naspram odraslih. „U dječje društvo pripadaju i pojedini odrasli, ali samo ako su jednako spontani, nadahnuti i bliski prirodi kao i dječaci.“ (Zima 2011:195). Dijete može iskazivati svoje osjećaje prema roditeljima, često se problematizira odnos djeteta i roditelja. Ključnim se trenutkom pokazuju pomućeni obiteljski odnosi koji su bitni za rasplet dječjih ljubavnih odnosa. Time se uvodi i novina dječje ljubavi (Zima 2011).

U sedamdesetima se počinje javljati kompetentno dijete, koje problematizira autoritet i svoj položaj u situaciji identiteta. Intenzivira se još više osamdesetih godina kada dolazi do preispitivanja i problematiziranja tradicionalne dječje književnosti. Kompetentno dijete pokušava sve okrenuti u svoju korist i u stanju je riješiti sve svoje probleme. Potpora odraslih je ipak bitna, iako ne nužno roditelja. Rodni stereotipi se sve manje javljaju (Zima 2011).

Osamdesete godine se bave više zagonetnim djetetom, ali ne onim iz kriminalističkih romana koje treba nešto odgonetnuti. Predodžba o djetetu više nije tako jednostavna. Nije u ovom razdoblju lako razlučiti jednu predodžbu o dječjem liku,

nego se ona problematizira u cijelom nizu različitih romanesknih struktura. Od proznih eksperimenata, fantastike, niza kriminalističkih romana do raznih drugih tematskih i strukturnih postavki. Dijete je često asocijalno tj. odvaja se od zajednice i nema više neke klasične skupine ili pak družine. Većinom pred sobom ima neku zagonetku koju treba riješiti i to uspijeva uz pomoć odraslih. Djevojčice i dječaci još uvijek nisu jednaki, ali djevojčice dobivaju priliku iskazati se i postati dio dječackog društva (Zima 2011).

U devedesetim godinama opet se javlja dijete koje je ugroženo tj. apolonsko dijete koje je žrtva zbog ratnih događanja. Dijete sada treba zaštitu odraslih, ali i dalje se ono zaljubljuje i igra sa svojim vršnjacima. Također, sve je češći lik adolescenta (Zima 2011).

5. Stereotipi ženskoga lika u dječjoj književnosti

Jednu od kritičkih definicija rodni stereotipova dala je Zrinka Marović u članku *Ne smiješ plakati, ti si dječak* (2009:23): „Rodni stereotipi su često pogrešna uopćavanja o pripadnicima oba roda koja ne uzimaju u obzir individualne osobine pojedinaca.“ Stereotipni stavovi o ženskom i muškom rodu usvajaju se već u predškolskoj dobi. Rodni stereotipi često oblikuju naše ponašanje prema djeci različitoga spola. Tomu pripomaže i činjenica da su rodne uloge duboko ukorijenjene u društvu. Koliko su rodni stereotipi ukorijenjeni u društvu najbolje prikazuje Declercq i Moreau (2012:19) kada kažu: „Uloge muškaraca i žena u društvu se raspodjeljuju na tipičan način: tamo gdje roditelji djece nastoje imati izbalansirane uloge se, unatoč svemu, na žene gleda kao na one koje se brinu o djeci, rade u vrtićima ili školama ili prodaju odjeću.“ Iako su se javile brojne promjene proteklih desetljeća, ipak postoje nepisana pravila kako bi se trebale ponašati djevojčice, a kako dječaci. Zbog toga se može uvidjeti usvajanje stavova i ponašanja u predškolskoj dobi koje je u skladu sa stereotipnim poimanjem muškoga i ženskoga.

U društvu se promovira „ružičasto-plavi“ koncept kojim se odvajaju dječaci od djevojčica. Ovaj koncept je raširen u medijima, dječjim crtićima, slikovnicama, igračkama i u još puno područja. Rodni se stereotipi mogu prepoznati već u bajkama. *Pepeljuga*, *Snjeguljica*, *Trnoružica* i ostale bespomoćne princeze uče djevojčice od malena da trebaju biti lijepe, dobre i poslušne. Često su one nesretne jer su žrtve taštine neke druge žene u bajci. Zbog toga što su tako dobre, mogu očekivati na kraju sretan i dug život. Također, slikovnice nisu ništa bolje i one često „zakamufliraju“ razne rodne stereotipe (Belamarić 2009).

U istraživanjima koja su se provodila na slikovnicama utvrđeno je da su ženski likovi bili manje zastupljeni nego muški. Muški su likovi većinom imali glavnu ulogu te su bili aktivni u slikovnicama. Žene su bile stereotipno prikazivane, kao podređene, pasivne, brižne i one koje se bave poslovima u kući. U osamdesetim godinama počela se uočavati promjena u prikazivanju ženskih likova u slikovnicama. Često su bile u glavnoj ulozi, te su tada bile aktivnije, a zanimljivo je da su sporedni ženski likovi i dalje

bili prikazivani stereotipno. U razdoblju od 1987. do 2002. nema promjena u prikazivanju ženskoga lika, unatoč tomu što se žene sve više uključuju u društvo i njihova uloga raste. Ipak u slikovnicama ženski likovi su i dalje pasivni, prikazuje ih se kao dobre i drage djevojčice koje su ovisne o drugima, te naivne i slatke. Takav prikaz ženskoga lika je prisutan u dječjim romanima (Belamarić 2009).

U hrvatskoj dječjoj književnosti nije postojao osobiti interes za ženske likove. Autori su htjeli prikazivati dječje pothvate i akcije, njihove avanture, a za to su im bili pogodniji dječaci. Djecu privlače akcija i pothvati, a to im bolje može ponuditi poduzetan i slobodan dječak, nego djevojčica koja je vezana za kuću (Crnković 1980). Također, na početku razvoja hrvatske dječje književnosti javljaju se romani o drušinama koje čine dječaci, dok su djevojčice prikazivane kao pasivne promatračice, ako su se u romanu uopće javljale. Djevojčice su često utjelovile mnoge stereotipe jer se od njih očekuje da budu razumne, lijepe, dobronamjerne, uvijek pružaju ljubav i stvaraju prijateljstva. Oblikovao se i poseban tip diskurza, početkom dvadesetog stoljeća, o adolescentici. Adolescentica isto je tako bila prikazivana kao smjerna, poslušna, pobožna, marljiva i domoljubna. Javlja se narativ i o djevojačkom obrazovanju ili pak o zapošljavanju tj. o radu. Sukladno s time javlja se i društvena predodžba o djevojaštvu, koja je u raspon od kućanskih poslova, pa stila i načina odijevanja djevojaka, a dolazi i do erotiziranja djevojaštva. (Hameršak i Zima 2015)

Na kraju treba spomenuti kako se današnja slika spola i roda promijenila, ali je i dalje društvo to koje različitim utjecajima i očekivanjima želi oblikovati muškarce i žene. To potvrđuje i izjava Polića (2006:252): „Ljudi se rađaju kao muško ili žensko, ali uče da budu dječaci i djevojčice koji će odrasti i postati muškarci i žene. Uče ih koja su za njih prihvatljiva ponašanja i stavovi, uloge i aktivnosti, kako se trebaju odnositi prema drugim ljudima. To naučeno ponašanje je ono što čini rodni identitet i uvjetuje rodne uloge. Društvo koristi različite oblike pritiska da bi se muškarci i žene ponašali u skladu sa svojim ulogama.“ Jedan od oblika pritisaka bi mogla biti i književnost, a posebno dječja književnost kojoj jedan od ciljeva odgoj djece. U suvremenom dječjem romanu sve se češće javlja lik djevojčice koja prkosi stereotipima.

6. Romani Pipi Duga Čarapa i Pigulica

Inspiracija za pisanje o ova dva ženska lika u dječjoj književnosti potekao je od teze da su kroz povijest djevojčice bile uvijek na drugom mjestu, nakon dječaka. Međunarodni dan djevojčica obilježava se 11. listopada s ciljem stvaranja boljeg života i omogućavanja prava na obrazovanje i zdrav život. Treba napomenuti da je tek 19. prosinca 2011. godine Generalna skupština Ujedinjenih naroda usvojila Rezoluciju 66/170 kojom je proglasila 11. listopada Međunarodni dan djevojčica. Sve je to bilo s ciljem priznavanja prava djevojčica i da imaju jednake šanse u cijelom svijetu (Galić 2018). Povećanje svijesti o ravnopravnosti djevojčica s dječacima, pomažu i dječji likovi kao što su Pipi Duga Čarapa i Pigulica.

Zbog toga nam je Međunarodni dan djevojčica bio poticaj za pisanje ovoga rada. Stoga je jedan od ciljeva ovoga rada bio prikaz lika djevojčice koja je postala heroína mnogim djevojčicama diljem svijeta da se zauzmu za sebe, a to je jedinstvena Pipi Duga Čarapa. Uz nju bit će analiziran lik Pigulice, hrvatske inačice Pipi Duge Čarape, te će se ova dva lika usporediti kako bi se utvrdile njihove sličnosti i razlike.

Najznačajniji opus Astrid Lindgren vezan je uz lik Pipi Duge Čarape, ali nažalost, nije sve iz toga opusa prevedeno na hrvatski jezik. Unatoč tome, Pipi je kod nas vrlo poznat i omiljen lik. Ovaj roman je nastao u jesen ratne 1941. godine sedmogodišnja kćer Karin oboljela od upale pluća. Kći je izmislila ime Pipi Duga Čarapa i potaknula majku da joj priča o toj djevojčici. Kasnije je Lindgren počela bilježiti ispričane i izmišljati nove zgode o Pipi Dugoj Čarapi. Kasnije je tu priču poklonila 1944. godine Karin za njezin rođendan, a kopiju rukopisa poslala jednom švedskom izdavaču. Djelo je prvotno naišlo na otpor pedagoga i književne kritike, te je veliki švedski izdavač ovim riječima odbio rukopis: „Šećer na podu i pobuna u dječjoj sobi. Ne, ja se ne usuđujem preuzeti odgovornost za to.“ (Dujć 2008). Drugi izdavač je djelo objavio i tako je roman krenuo na svoj put po svijetu (Rumac 2015).

Lik Pipi Duge Čarape se javlja u ključnom trenutku, u vrijeme kraja Drugoga svjetskog rata koji je u velikoj mjeri utjecao na sliku svijeta. Između ostaloga,

promijenio je ulogu žene u društvu jer muškarci su otišli u rat, a žene su bile te koje su morale obavljati poslove koji su se do tada smatrali isključivo muškima. Emancipacija žena koja je krenula za vrijeme rata, nastavlja se širiti i poslije njega. Zbog toga je Lindgren odabirom ženske heroine, djevojčice, veće od svoje prirodne veličine, bila dio civilizacijskog trenda. Time je i Pipi imala zagarantiranu budućnost jer se od tada počela širiti po svijetu te je prevedena na više od 64 jezika (Zalar 2008).

Pipilota Viktualia Zavjesić Peperminta Efraimova Duga Čarapa je lik kakvog do tada svjetska dječja književnost nije poznavala. Ona je devetogodišnja djevojčica koja je u isto vrijeme beskrajno smiješna i beskrajno snažna. Umjesto dobrih, naivnih i poslušnih djevojčica, pred male čitatelje dolazi divljakuša iz susjedstva. Živjela je na rubu grada, u zapuštenom vrtu i oronuloj kući, s konjem na terasi i majmunčićem na ramenu (Dujić 2008). Ona je bez roditelja jer kako kaže: „Moja je mama anđeo, a tata urođenički kralj“ (Lindgren 2015:5). Ovako ju je Lindgren opisala: „Evo kako je izgledala! Kosa joj bila boje mrkve, spletena u dvije čvrste pletenice što su stršale posve ravno u stranu. Nos joj je sličio omanjem krumpiru i bio pun puncat pjega od sunca. Ispod nosa smjestila se odista vrlo široka usta sa zdravim, bijelim zubima. I oprava joj bješe baš čudna. Pipi ju je sama sašila. Trebala je biti modra, ali kako joj je ponestalo modre tkanine, to je Pipi ovdje-ondje prišila i komadićke crvene. Na svoje duge, tanke noge navukla je par dugačkih čarapa, i to jednu smeđu, a drugu crnu. Imala je crne cipele dvostruko duže od njezinih stopala“ (Lindgren 2015:7).

Pipi Duga Čarapa predstavlja oličenje neobuzdane i potpune slobode jer ona živi kao dijete i ponaša se kao dijete. Živi u kući sama i brine se sama za sebe, ona putuje ako hoće i ne putuje ako neće, ide u školu samo kada osjeti potrebu za tim, igra se s policajcima lovice po krovu i još puno toga što ju izdvaja od ostale djece. Djeca su oduševljena njezinim likom i budno prate njezine nonsensne pustolovine. Ona je lik koji na poseban način odražava dijete i čovjeka u djetetu, ona upotpunjuje i svijet djetinjstva i svijet odraslih, te dočarava sukob između želja i stvarnosti.

Diana Zalar u poglavlju *Zašto Pipi nije uzorna djevojčica?* iz zbornika *U čast Astrid Lindgren* kaže: „Astrid Lindgren je, rušeći bespogovorni autoritet odraslih, kroz Pipi htjela osuditi ono što djetetu nije prirodno i što mu odrasli bez promišljanja

nakalemljuju zbog svojega mira, udobnosti i oportunizma. Jer, bez obzira na to kako se Pipi ponašala na domjencima, školskom izletu ili drugdje gdje dominiraju odrasli, nikada nije u pitanju njezina urođena empatija, obzir prema ljudskoj nevolji, uopće humanost u najširem smislu riječi“ (Zalar 2008: 50).

Nažalost, hrvatskoj je čitateljskoj publici prvotno bila ponuđena skraćena *Pipi Duga Čarapa*, Biblioteke Vjeverica. To je bila jedina Pipi, uz slavni švedski film iz 1969. godine, s Ingrid Nilsson u naslovnoj ulozi, koju smo poznavali do sredine 90-ih godina prošloga stoljeća. Tada je svojevrsna biblioteka-nasljednica Stribor objavila Pipi s novim poglavljima.

Pigulica je roman Ante Gardaša koji je objavljen 1988. godine, a radnja je smještena u ruralni ambijent, u Slavonski Dubočac, uz Savu. Prema Kayserovoj tipologiji može se odrediti kao roman lika, ali djelomice, s obzirom na lokaciju, i kao ruralni roman. Junakinja romana je djevojčica, nestašna i svojeglava Pigulica. Ovaj lik nazivaju posavskom Pipi Dugom Čarapom. Ona uz pomoć Mironova strica, sprema razne uzbudljive, tajanstvene i napete pustolovine Mironu i Meliti. U Mironu ona pobuđuje naivnu dječju simpatiju. Djelo završava u općem vedrom tonu, kada se sve otkriva i svi napeti događaji postaju šala koja nasmija sve aktere (Hranjec 2004).

Ovaj roman možemo odrediti kao kriminalistički roman jer se javljaju napete i uzbudljive situacije koje su prikazane često zastrašujuće, iako nisu. Ipak, to nije pravi kriminalistički roman jer na kraju nema zločina niti postoji pravi krivac, već je sva ta pustolovina proizašla iz mašte jedne dovitljive djevojčice kojoj je bilo dosadno. Osim kriminalističke fabule, Gardaš progovara poetski-nostalgичno o prirodi i selu, posavskoj ljepoti koje više nema: „Na mjestu gdje Ukrina utječe u Savu ugledali su mlinove što su, poput manjih seljačkih kuća, čučali na lijevoj strani, bliže slavonskoj obali. Ogromni kotači, potiskivani riječnim tokom, mrki i mokri, blještali su i zlatasto se presijavali u rumenoj jutarnjoj svjetlosti.“ (Gardaš 1988:56).

Ovim je romanom Gardaš prekinuo s temom znanstvene fantastike, kojoj će se kasnije vratiti, okrenuo se realističkom prikazu djetinjstva, ali zadržava protagoniste koje je stvorio u trilogiji. Roman s obzirom na oblikovanje likova i oslikavanje duha vremena pripada tradicionalnom tipu romana, a tradicionalnost se prepoznaje i na

planu izraza iako u njemu postoje elementi modernosti. Radnja u romanu je većinom linearno oblikovana, tek ponegdje može se naći paralelizam radnje, a na kraju i retrospekcija koja se javlja zbog razrješenja događaja (Živković Zebec 2013).

6.1. Astrid Lindgren

Astrid Lindgren je švedska književnica rođena 14. studenoga 1907. godine na imanju Näs, u okolici vikinškoga gradića Vimmerbyja. Umrula je 28. siječnja 2002. u Stockholmu. Smatra se najpoznatijom švedskom književnicom za djecu. Njezina najpoznatija djela vezana su uz lik Pipi Duge Čarape (Pippi Långstrump), a knjige u kojima je bio središnji lik Pipi izlazile su 1945., 1946. i 1948. godine. Također često u svojim djelima miješa stvarnost i nadnaravne elemente, primjer za to su: *Mio, moj Mio* (1954) i *Braća Lavljeg Srca* (1973). Bavi se i prošlošću, kao u djelu *Madicken* (1960., 1976). Često se zanimala za nemoćnu djecu i životinje, pa su joj oni postali središnja literarna preokupacija. Njezina proza se odlikuje jednostavnošću, jasnoćom i sjajno psihologiziranim likovima. Ostala njezina djela su: *Mi, djeca Graje Male* (1946), *Razmus u skitnji* (1956), *Karlsson na krovu* (1962), *Ronja, razbojnička kći* (1981) i dr. (Javor 2008).

Autorici je ideja da napiše *Pipi Dugu Čarapu* došla iz obiteljskog okruženja. Njezina sedmogodišnja kći oboljela je od upale pluća, a Lindgren kako bi joj kćer lakše to prebrodila, pričala joj je poznate priče. Lik Pipi Duge Čarape gradila je prema nekoj crvenokosoj djevojčici koja je bila prijateljica njezine kćeri, koja je bila vječno nasmijana, živa kao srebro, draga, odvažna, pravi prijatelj, neposlušna (Javor, 2008). Također, autorica je mogla svakodnevno susretati svoju živu Pipi jer je ona bila prodavačica na tržnici. Kako je rekla Astrid Lindgren: „Za razliku od književne Pipi, moja stvarna Pipi s vremenom je dobivala bore i sijede vlasi. No nikada je nije ostavljao njezin optimizam i nikada nije zaboravila zvonko se smijati. Kada bi Pipi mogla ostarjeti, voljela bih da je ostarjela na tako radostan način“ (Javor 2008:12).

6.2. Anto Gardaš

Anto Gardaš rodio se 21. svibnja 1938. godine u Agićima kod Dervente, a preminuo je u Osijeku 10. lipnja 2004. Nije mogao uživati u djetinjstvu zbog ratnih godina, pa iz toga je povukao inspiraciju da postane dječji pisac. Seli se, nakon rata, u Slavoniju i tamo završava osnovnu i srednju školu (Hranjec 2004). Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Mnogo puta je naglašavao u svojim intervjuima da su njegova djeca imala vrlo važnu ulogu u njegovom književnom radu. „Moja djeca mi mnogo pomažu u radu, često ih upitam za savjet...” (Hranjec 2004: 322). Gardaš je počeo pisati još u osnovnoj školi, a prvi rad mu je objavljen 1957. godine. Kao gimnazijalcu *Polet* mu je objavio pjesmu *Pod kestenom*. Kao tridesetogodišnjak je objavio svoju prvu knjigu, pjesme *Na jednoj obali*, 1968. godine. Istaknutije pjesničke zbirke su mu *Uvijek netko nekog voli* (1986.), *Prvi suncokreti* (1987.) i *Plavokrila ptica* (1998.) On je ipak bio u prvom redu dječji romanopisac, pa njegove romane možemo razvrstati obzirom na teme kojima se bavio. Znanstveno-fantastičnim romanima smatraju se: *Ljubičasti planet*, *Izum profesora Leopolda*, *Tajna jednog videozapisa*. Romani s kriminalističkom fabulom su: *Pigulica*, *Duh u močvari*, *Prikaza*, itd. Roman *Filip, dječak bez imena* je realističko-psihološki roman, a *Tajna zelene pećine* je pustolovni roman (S. Hranjec, 2004). Dobitnik je i nekoliko nagrada, kao nagrada „Grigor Vitez“ za roman *Ljubičasti planet* (1981.), te nagrada „Ivan Kozarac“ 1995. godine za dotad stvoren književni opus.

7. Slika obitelji u romanima Pipi Duga Čarapa i Pigulica

Motiv obitelji je usko vezan uz književnost koja ga često obrađuje, on možda nije uvijek u prvom planu, ali ga nailazimo u svim djelima namijenjenima djeci. Obitelj je prikazana kao zajednica u kojoj dijete stječe moralni, društveni i kulturni život. Zbog toga se kaže da je obitelj prva i najvažnija škola života (Rečić 1996). Pošto su glavni likovi u dječjoj književnosti djeca, teme i motivi obitelji moraju biti dio te književnosti. U današnje vrijeme sve veći broj obitelji se raspada, obitelj je predstavljena kao neka vrsta zapreke pa zbog toga raste sve veći broj izvanbračnih zajednica i samohranih majki.

Motiv obitelji i samu obitelj se može promatrati i s povijesno-kulturološkog i tipološkog aspekta. Hranjec (2005) je naveo nekoliko modela književno oblikovanih obitelji u svom članku *Obitelj u hrvatskom dječjem romanu*, a ti modeli su: čvrsto strukturirana, homogena obitelj; socijalno-staleška obiteljska zajednica; luckasta obitelj; krnja obitelj; razorena obiteljska zajednica; supstitucijska obitelj; urbana formalna obitelj; obitelj u humorno-fantazijskom svijetu i sl.

Oslikavanje tradicionalne, patrijarhalne obitelji vidljiv je u romanu *Pigulica* Ante Gardaša. Obitelj je u pozadini zbivanja, ali se njezin utjecaj može uočiti iz ponašanja likova. Roditelji su u ovom romanu fabulativno izostavljeni putovanjem djece u Slavonski Dubočac, ali se javljaju ostali članovi obitelji, stric i strina koji su pak iz radnje uklanjaju sižejno. Tradicionalna slika obitelji se javlja na početku i na kraju romana. Odnose u obitelji karakterizira međusobno poštovanje, povjerenje te bliskost. Majka se brine o djeci, ali ona nema ime u romanu. Njezin odgoj karakterizira racionalnost, ali i strogoća. Djecu upozorava na lijepo ponašanje i izvan njihova doma, kako bi se vidio dobar obiteljski odgoj. U ovom romanu zapravo govorimo o proširenoj obitelji jer se o djeci nakon odlaska od kuće brinu stric i strina. I odnosi unutar njihove obitelji oblikovani su tradicionalno uz zadržavanje ženske privatne i muške javne sfere. Strina zadržava ozbiljnost u brizi za djecu i kućanstvo, dok se stric opušta u igru i šalu s djecom, na čemu i počiva izmišljena pustolovina u romanu.

U romanu *Pipi Duga Čarapa* ne postoji obitelj u tradicionalnom smislu jer Pipi živi sama. Možemo ju smatrati siročem jer joj je mama umrla, a tata joj plovi morima. Ona ne spada ni u jedan model obitelj jer je ona sama sebi dovoljna. Njezina samostalnost se ogleda kroz cijeli roman jer ona ima ono što ostala djeca nemaju. Ona je obdarena snagom, bogatstvom, samopouzdanjem i nezavisnošću, to joj omogućava da se suprotstavi socijalnim institucijama i pojedincima koji je ne mogu prihvatiti kakva ona jest (Nikolajeva 2008).

Pipi odlikuje fantastična snaga i veliko bogatstvo, njima ona osigurava svoju samostalnost. Ona se odupire društvenim normama i autoritetu odraslih, zapravo je ona protuteža tipičnom poslušnom djetetu. Ona je drugačija od ostalih i nekonvencionalna, možemo ju nazvati „malom buntovnicom“ koja uvijek daje prednost donošenja vlastitih odluka umjesto da prihvati nametanje odluka većine. Njezina maštovitost nema granice i uvijek drugačije gleda na svijet, time stvara svoju dimenziju svijeta tj. dječji svijet koji se temelji na igri i u kojem je sve moguće.

8. Nestereotipnost u prikazivanju Pipi Duge Čarape i Pigulice

Hrvatski dječji roman je dominantna vrsta u hrvatskoj dječjoj književnosti od kraja 19. stoljeća, a značenje djeteta se u pojedinim razdobljima mijenja, čak i prelazi u neke stereotipe. Dvije su osnovne predodžbe o djetetu, dionizijska i apolonska. Dionizijska predodžba o djetetu počiva na pretpostavci da je dijete podložno zlu, dok mu odrasli trebaju biti moralni uzor i vodič, oni ga trebaju svojim ispravnim primjerom usmjeravati ka ispravnom načinu života. Apolonska predodžba o djetetu tvrdi suprotno, da je dijete nevino, neiskvareno i blisko prirodi (Oraić Tolić 2006).

Bez obzira na navedene predodžbe o djeci, uvijek se u djelima dječje književnosti radila razlika između dječaka i djevojčica. Od dječaka se očekivala akcija i poduzetnost, a od djevojčica staloženost i poslušnost. Činjenica je da se dječaci i djevojčice u mnogočemu razlikuju, ali površnim zaključcima neminovno se stvaraju stereotipi na temelju spola. Likovi Pipi Duge Čarape i Pigulice primjer su likova koji mogu potaknuti na promišljanje o različitim stereotipima.

8.1. Pipi Duga Čarapa

Pipi Duga Čarapa je kao dječji lik u romanu opovrgnula mnoge stereotipe koji su se povezali s djevojčicama. Neki od stereotipa koji se vezuju uz djevojčice su: da se vole igrati s lutkama, maštati, sanjariti, da su jako osjećajne, lako se rasplaču, nježne, ljubazne, pristojne, općenito „dobro odgojene“.

Kada se knjiga o Pipi prvi puta pojavila, zadala je velike brige učiteljima i roditeljima koji su se plašili da će sva djeca željeti biti kao Pipi. Njezina kritika i stavovi prema društvu užasnuli su mnoge ljude. Tako je npr. Francuska sve do 1995. godine tiskala cenzuriranu *Pipi Dugu Čarapu* (Javor 2008).

Pipi je imala velikoga utjecaja na djecu, ponajviše jer je ohrabivala djevojčice diljem svijeta da vjeruju u sebe, da budu ono što žele i da se ne srame iskazati svoje mišljenje. Naučila ih je kako da se zauzmu same za sebe i da se i zabavljaju jer su

djeca, a ne djevojčice u bijelim haljinicama koje trebaju paziti da se ne zaprljaju. Djeca moraju biti djeca, to će nekima biti jasno, ali neki će i dan danas očekivati drugo. Mnoga istraživanja su nastala u svrhu otkrivanja koliko je Pipi utjecala na ravnopravnost spolova (Marić 2014).

Pipi je neobična djevojčica, ona je financijski neovisna jer ima kovčeg zlatnika. Da je ona bogata naglašava se i kada Pipi posjećuju lopovi: „Upravo je te večeri Pipi rasula svoje zlatnike po kuhinjskome podu i prebrojavala ih.“ (Lindgren 2015:53). Ona zna pucati iz pištolja, plovila je po svih sedam mora, još živi sama u kući s konjem i majmunom. Ujedno je i drska i ljubazna, ne boji se nikoga. Jednom prilikom kada je bila u posjeti majci Tomija i Anike nije se znala ponašati, ali je bila direktna i iskrena: „ – Evo, to sam mogla i pretpostaviti – reći će Pipi. – Ja se ne znam ponašati, a nije mi se isplatilo ni pokušati jer to nikada neću naučiti. Trebala sam ostati na moru.“ (Lindgren 2015:66). Najsnažnija je djevojčica, ali je i dobra i odana prijateljica koja bi sve napravila za svoje prijatelje.

Pipi ima svoj stav koji ruši sve norme, te nije impresionirana nikakvim autoritetima. Takav njezin stav možemo uočiti i prema učiteljici: „- Čuj ti mene, ako ti to sama ne znaš, nemoj zamišljati da ću ti to ja reći. Sva su djeca uplašeno zurila u Pipi dok joj je učiteljica objašnjavala kako se tako ne može odgovarati u školi.“ (Lindgren 2015:26). Ona iznimno poštuje tatu, mamu Tomija i Anike, ali se suprotstavlja odraslima koji su uskogrudni i zadrtni, koji ne dopuštaju djeci da izlaze iz „kalupa“ koji su oni odredili. Pipi ima i mane, a one su da često psuje i neki put se nepristojno ponaša.

Koliko je utjecaja Pipi imala govori i jedan švedski društveni kroničar, koji kaže da nema dokaza da zbog knjiga ljudi postaju kriminalci pa tako ni dobra djevojčica neće postati „divljakuša“ kao Pipi. On tvrdi da je Pipi okrenula svijet naglavačke i u školama i u obiteljima, ali i u terminima normalnoga ponašanja. Nažalost, neki su Pipi shvatili preozbiljno, posebno neki kritičari i izdavači. Zapravo su se trebali samo voditi mišlju da je ona proizašla iz mašte Astrid Lindgren (Marić 2014).

8.1.1. Neobičan izgled Pipi Duge Čarape

Pipin neobičan izgled naveden je na početku romana, a taj opis se u ovom radu nalazi u poglavlju u kojem upoznajemo roman *Pipi Duga Čarapa*. Tomi i Anika kada su je prvi puta vidjeli, pomislili su kako je neobična: „Bješe to svakako najneobičnija djevojčica koju su Tomi i Anika ikada vidjeli. Jasno, bila je to Pipi Duga Čarapa, koja je krenula na jutarnju šetnju.“ (Lindgren 2015:7). Pipin neobičan izgled izvor je humora u romanu, naročito u situaciji kada se Pipi uređuje. Tada ona na glavu stavlja ogroman šešir, ugljenom “uređuje” obrve i crvenom bojom maže usne i nokte. Taj opis njezina uređivanja nalazimo u poglavlju *Pipi u popodnevnom posjetu*: „Svoju je dugu riđu kosu, kako bi bila neobičnija, raspustila pa joj se sada spuštala niz ramena kao lavovska griva. Usne je namazala ružom drečeće crvene boje, a obrve je zacrnila tako da je djelovala zastrašujuće. Crvenom je kredom obojala nokte, a na cipele stavila velike, zelene rozete.“ (Lindgren 2015:60). Po tome se može vidjeti da je maštovita i kreativna, ona sama donosi odluke, ima samopouzdanja, nije ju sram što se ne zna ponašati za stolom i kopa nos, nema osjećaja prema stvarima koje slomi i nema posljedica. Ona je pomogla milijunima djece da se oslobode i izađu iz ustaljenih okvira (Marić 2014). Pipi je i dobar primjer mnogima kako se treba zauzimati za slabe i one koji su meta nasilnika. S obzirom na izgled, ali i karakterne osobine, Pipi se svakako može smatrati nestereotipnim likom.

8.1.2. Pipin karakter i neobične vještine

Prva neobična Pipina osobina koja dolazi do izražaja u romanu je njezina snaga. „Pipi je odista bila neobično dijete. No najčudnovatije u nje bješe njezina silna snaga. Bila je tako strahovito snažna da joj se na čitavom svijetu ne bi moglo naći policajca ravna po snazi. Ako bi samo htjela, mogla je podići cijeloga konja.“ (Lindgren 2015:6). Ova se njezina osobina provlači kao prevladavajući motiv kroz cijeli roman i to je jedna od značajki koja Pipi izdvaja od prijašnjih likova djevojčica koje su prikazivane kao krhke i one koje uvijek treba spašavati. Ona svoju nadnaravnu snagu koristi u slučajevima sportskog nadmetanja, spašavanja slabijih od nasilnika, iskazivanja dobročinstva prema životinjama i slično (Zalar 2008).

Pipi ne ide u školu i ona nju ne zanima, dok ne shvati da Tomi i Anika u školi imaju božićne, uskrsne i ljetne praznike. Samo zbog te činjenice ona odlučuje krenuti u školu jer kako ona kaže: „To je nepravda! (...) Pa ovo: za četiri će mjeseca Božić i vi ćete imati božićne praznike. A ja? Što ću imati ja?!“ (Lindgren 2015:25). Odnos prema školi je još jedna značajka koja Pipi čini nestereotipnom. Njezin kratki posjet školi završava neslavno i ona sama osjeća da još nije spremna za nju. Pipi odlazi u školu da bi naučila čitati i pisati, ali zbog njezinog konstantnog prekidanja učiteljice u govoru, obraćanja sa „ti“, što ne može biti mirna i sjediti u klupi, što kasni na sat, jednostavno ona se ne uklapa u razred. Može se zaključiti da autorica kroz lik Pipi Duge Čarape ironizira školski sustav (Zalar 2008).

U Pipinu životu nema razlike između muških i ženskih poslova jer ona sve radi sama, bez ičije pomoći. S jednakom strašću ona kuha, sprema i čisti, ali s druge strane, ona se i penje u cirkusu na trapez, ulazi u ring da se hrva, timari svoga konja, želi postati gusar, itd. (Zalar 2008). Primjer kako ona uvijek svojom hranom iznenadi Tomija i Aniku je sljedeći: „Tomi i Anika otvore oči. Kad su vidjeli što je Pipi izvukla iz košare i stavila na hladnu kamenu ploču, podviknuše od oduševljenja. Bilo je tu malih zamamnih sendviča s komadićima mesa i šunke, čitava hrpa palačinki posutih šećerom...“ (Lindgren 2015:40). To je još jedan dokaz da ona nije obična djevojčica nego fantastični lik koji sve može kad hoće.

Još jedna od vještina koja ju izdvaja među ostalim ljudima je penjanje na trapez. „Pipi skoči na žicu. Vratolomije gospođice Elvire nisu bile ništa prema onome što je izvodila Pipi. Kad je došla nasred žice, podigne nogu visoko u zrak, pa joj njezina golema cipela došla kao nekakav krov nad glavom.“ (Lindgren 2015:48).

Pipi kao lik se ne odijeva kao ostale djevojčice, njoj to nije važno, zapravo je njezin izgled u suprotnosti s izgledom obične djece. Njezin neobičan izgled još više dolazi do izražaja kada se usporedi s opisom Tomija i Anike koji su u romanu po izgledu i ponašanju čista suprotnost Pipi. „-dječak Tomi i djevojčica Anika. Bila su to vrlo dobra, vrlo, vrlo odgojena i vrlo, vrlo, vrlo poslušna djeca. Tomi nije nikada grickao nokte i uvijek bi učinio ono što bi njegova majka od njega zatražila. Anika se nikada ne bi svadila kad joj nešto ne bi učinili po volji, a njezine su izglačane, pamučne

opravice uvijek bile uredne. Jako je pazila da joj se ne uprljaju.“ (Lindgren 2015:6). Time želi Lindgren upozoriti da odrasli ne bi trebali nametati kako će se djeca oblačiti i očekivati od djece da uvijek budu uredna jer to su ipak djeca koja se trebaju igrati i zabavljati. Ne bi se djeca trebala ponašati kao što se ponašaju odrasli (Zalar 2008).

Pipi je neobična i po tome kako spava: „A kad je snop svjetlosti pao na Pipinu postelju, skitnice opaziše, a na svoje golemo čudo, samo par nogu kako se odmara na jastuku. Pipi je, kao i uvijek, imala glavu ispod pokrivača, i to na mjestu gdje bi joj imale biti noge.“ (Lindgren 2015:56). Možemo reći da je tim obrnutim načinom spavanja lik Pipi okrenuo svijet, kakav se do tada poznao, naglavačke i u školama i u obiteljima.

Ono po čemu je Pipi pravi prikaz nestereotipnosti je i njezino ponašanje za stolom i prema odraslim autoritetima. Njezino je ponašanje toliko neprihvatljivo da neki put ide do krajnosti, kao na primjer kada je išla u popodnevni posjet na kolače. „-Eh, to je uistinu velika nesreća – reče. – A kako je torta ionako upropaštena, bit će najbolje da je sama odmah i pojedem. Rečeno – učinjeno. Pipi se baci na posao, i to lopaticom za tortu, i za vrlo kratko vrijeme torte nesta. Pipi se zadovoljno gladila po truhu.“ (Lindgren 2015:62). Možemo reći, da je Pipino kršenje pravila ponašanja ujedno i iritantno i smiješno (Zalar 2008).

Pipi svoju fantastičnu snagu i izdržljivost koristi i za brigu o drugima. Ta njezina pozitivna osobina se ističe puno puta u romanu, od izlaženja na kišnu noć kako bi pokrila konja, pa do čašćenja djece iz grada bombonima i poklonima (Zalar 2008). Također, često se suprotstavlja nasilnicima, a jedan od najdirljivijih primjera je spašavanje djece iz plamena: „Kad stigoše nasred daske, Pipi podigne jednu nogu uvis baš kao što je to bila učinila u cirkusu. Kroz gomilu dolje na trgu prođe uzdah užasa. Čas poslije Pipi izgubi jednu od svojih cipela pa se više starijih teta na trgu onesvijesti. No Pipi zajedno s dječacima sretno i veselo prijeđe do drveta i svi ljudi na trgu stadoše vikati „Hura!!!“ tako da je grmjelo kroz mračnu večer i ta je grmljavina nadglasala šum vatre.“ (Lindgren 2015:71-72).

Također, zrelost kod Pipi je vidljiva u situacijama koje nikada ne izmiču kontroli, po preokretima koje smišlja, u osjećaju superiornosti nad odraslima, naročito u odnosu

na negativce. Sve te njezine odlike zrelosti nemaju i ne mogu imati djeca od deset godina, pa se i tu vidi njezina nestereotipnost (Zalar 2008).

Pipi nije dijete u situacijama kada odgaja Tomija i Aniku, a to je na primjer situacija kada Pipi odlazi na brod i rastaje se od djece. Tomi i Anika su tužni zbog toga, pa tim povodom Pipi ih ohrabruje uz pomoć priče, kako bi zaboravili na tugu (Zalar 2008). „- Pa što je to s vama? – Pipi će razdražljivo. – Znaite da je vrlo opasno hodati naokolo i predugo šutjeti. Poznavala sam jednom nekog pećara iz Kalkute koji je neprekidno šutio i šutio. A onda se dogodilo ono što se dogoditi moralo. Jednom mi je tako zaželio reći: „Zbogom, draga Pipi, sretan ti put i hvala ti na vremenu koje smo proveli zajedno!“. A kad tamo, pogađate li što se zbilo? Najprije je učinio nekoliko užasnih grimasa, jer su mu šarke na ulazu u usta zahrđavile, pa sam mu ih morala podmazati uljem za šivaće strojeve. (...) „ (Lindgren 2015:160). Također, ona se ne ponaša kao dijete s obzirom kako brine za životinje koje s njom žive ili niti po sposobnosti da živi sama uz torbu zlatnika.

Pipi se ističe i svojim idejama povodom slavljenja svojega rođendana. Ona voli darovati uzvanike koji joj dolaze na rođendan, što se naziva Pipinom tradicijom. „- Ali, dragi moji, pa i vi morate dobiti svoje rođendanske darove – reče. – Pa nije danas *naš* rođendan – uglas će Tomi i Anika. Pipi ih iznenađeno pogleda.“ (Lindgren 2015:76).

Pipi Duga Čarapa često laze, a jedna od situacija u kojoj je vidljivo njezino laganje je kada tata Efraim ponovno vidi svoju Pipi poslije dugo vremena: „- Onda, Pipi, dijete moje? – upita je. – Lažeš li i dalje kao i prije? – O da, samo kad nađem vremena, a to nije tako često – skromno će Pipi. – A kako je s tobom? Ni ti baš nisi bio posljednji u laganju.“ (Lindgren 2015:151). Laganje isto nije isticano kao osobina u prijašnjim dječjim likovima jer se time dobro ne utječe na male čitatelje, pa je i po tome Pipi nestereotipna. Zanimljivo je da je laganje u Pipinoj obitelji stvar natjecanja, za koju Pipi dobiva i poklon tako što tata u njezinu čast udara u bubanj (Zalar 2008). Pa tako u Pipinim pričama u Indokini djeca hodaju na rukama, u Kongu ljudi neprestano lažu, u Brazilu kosu premazuju jajima i zbog toga tamo nema ćelavaca, u Šangaju žive ljudi s velikim ušima itd.

Pipi naglašava koliko je bitan dom u onom trenutku kada odustaje od lutanja morima sa svojim ocem. Njezino zauzimanje za svoj dom se najbolje vidi u ovom primjeru: „- Kako bilo da bilo, tata Efraime – nato će Pipi – za jedno je dijete bolje da ima pravi dom, a ne da se potuca naokolo po morima i živi po glinenim kolibama. Što misliš? – Kao i obično, imaš pravo, dijete moje – prihvati kapetan Duga Čarapa. – Jasno je da ćeš u Pipinovcu imati mnogo uredniji život. A to je najbolje za malu djecu. – Baš tako – složi se Pipi. – Za malu je djecu najbolje imati više reda. A još bolje od najboljega ako taj red mogu sama sebi napraviti!“ (Lindgren 2015:164). Još jednom se ističe njezina samostalnost u donošenju odluka jer neko drugo dijete da je na njezinom mjestu bi odabralo roditelje. Ali ne i Pipi, kojoj je dom izuzetno važan jer je ona u njemu slobodna i sretna (Zalar 2008).

Na početku romana možemo očekivati da je to roman o siročetu jer Pipi živi sama, nema roditelja. To se opovrgava odmah na početku tj. kako kaže Zalar (2008:53): „Negacija stereotipa kako čitatelj prve polovice dvadesetog stoljeća zamišlja siročje izrečena je već na početku romana.“ Već na samom početku romana nalazi se rečenica koja ističe vedrinu i pozitivu koju donosi Pipi: „Nije imala ni mame ni tate, a što je zapravo bilo sasvim zgodno jer je tako nitko nije tjerao u postelju upravo onda kad bi joj bilo najljepše, a i nitko je nije prisiljavao piti riblje ulje kad bi joj se prohtjelo bombona.“ (Lindgren 2015:5). Ovaj početak ne dopušta čitatelju da osjeća sućut prema glavnom liku. Zapravo nam, čitanjem ovoga romana, Pipi briše osjećaj samosažaljenja jer je njezin optimizam nepokolebljiv.

Na kraju treba istaknuti još jedan primjer iz zadnjega poglavlja koji se zove *Pipi ne želi postati velika*. U ovom poglavlju Pipi, Tomi i Anika su se složili da ne žele nikada odrasti. „- Ne želim postati velik! – reče odlučno. – Ni ja! – priključi mu se Anika. – Ne, za tim nimalo ne čeznem – složi se Pipi. – Za velike ljude nema nikada ničega lijepog. (...) A i ti odrasli! Puni su praznovjerja i svakakvih gluposti. Misle kako će se odmah dogoditi nekakva nesreća ako se za vrijeme jela stavi nož u usta, i sve druge takve koještarije.“ (Lindgren 2015:217). Pipi je prikazana kao fantastični lik, jedinstven u književnosti za djecu, koji svojim izgledom i postupcima ruši očekivanja koja okolina

ima od djevojčice i time propituje stereotipe koji su prisutni u prikazu djece, naročito djevojčica.

8.2. Pigulica

Roman Ante Gardša *Pigulica* prikazuje razne pustolovine Mirona, Melite i Pigulice. Kao i u napetim pustolovnim romanima i ovdje se stvara napetost bujanjem različitih zagonetaka, a zaplet opovrgava svaku pustolovnost i sve svodi na dječju igru i zabavu. Pigulica je bila ta koja je izrežirala boravak svojih prijatelja iz grada u stilu napete avanturističke priče. Jer je vidljivo da se Pigulica voli igrati, za nju je sve igra, a ponekad su te njezine igre „lude“, ona voli zapovijedati i biti glavna. Iako ima tek deset godina, ona sebe smatra da je odrasla i da zna više od svojih prijatelja. Gardš je u ovom romanu izbalansirao realnost i maštu, a time je i progovorio o djetinjstvu kojeg ne ispunjavaju samo banalni, svakodnevni događaji, nego i oni neobični (Težak 2008b).

8.2.1. Izgled Pigulice

Pigulica, kao i Pipi, izlazi iz stereotipnog okvira prikazivanja djevojčice. Hranjec (2004) naziva Pigulicu slavonskom Pipi Dugom Čarapom zbog sličnosti s likom iz romana Astrid Lindgren. Oba lika su nestereotipna, međutim u oblikovanju lika Pigulice ipak su prisutne karakteristike u kojima se mogu prepoznati stereotipi.

Pigulica, pravim imenom Zrinka, jedan je od glavnih likova u romanu. Kada je upoznajemo u romanu, odmah se ističe njezina razigranost i inovativnost jer se ona kotrlja zajedno s obručem. „Pogledaše gore i ugledaše obruč kako se kotrlja nasipom. Bilo je očito da se zaputio stričevoj kući. (...) Čuli su kako obruč pjevucka: (...) No iza njega se na mahove pojavljuje i nečija glava. I to vrlo lijepa glava. I nasmijano lice.“ (Gardš 1988:46). Iz ovoga primjera možemo uočiti sličnost s Pipi koja je uvijek izvodila različite vragolije i svugdje skakala. Pa po samom nastupu Pigulica se izdvaja

od tipičnih djevojčica, ali slijedi njezin opis koji je stereotipan opis lijepe djevojčice: „Izgledala je onako kako izgledaju sve lijepe djevojčice. Imala je kosu boje meda i oči poput dva različka što su se zaplavjeli na licu malo zažarenom od trčanja.“ (Gardaš 1988:47).

8.2.2. Karakter i način ponašanja Pigulice

Pigulica voli izmišljati stvari, kao što je i Pipi radila. Tako je jednom prilikom lažno navela oca da misli da je jeo otrovne gljive, a zapravo je sve bilo uredi. Voli i preuveličavati stvari tj. „od muhe raditi slona“. To možemo vidjeti u ovom primjeru kada uvjerava Mirona i Melitu da ih Podvalica želi prodati preko granice. „- I te kakve veze, djeco! Pokušava vas pridobiti lijepim riječima i igračkama, a jednog dana – hop! – zgrabit će vas za šiju i s vama preko granice. Ili će zatražiti otkup koji vaši roditelji neće moći platiti. A onda – zbogom moje bezbrižno djetinjstvo, zbogom moji predragi roditelji, tako vam je to.“ (Gardaš 1988:64).

Pigulica je opisana kao lijepa djevojčica, ali njezina nebriga o vlastitom izgledu i različiti eksperimenti koje provodi dokaz su kako je ona zapravo nestereotipan lik. Njoj je normalno da sama sebi odreže kosu kako bi ih dala svojim lutkama: „- Dvije su mi lutke gotovo sasvim očelavile. Tatine kreme za brijanje ne pomažu, ni sredstva protiv ispadanja kose. E, pomislila sam, nije pravo da ja imam toliko kose s kojom ne znam što bih učinila, a one tek poneku vlas.“ (Gardaš 1988:91).

O njezinoj sklonosti pretjerivanju u prvom redu svjedoči njezin način govora. „Na more, s tatom, ne? Malo ćemo krstariti brodom po morima i oceanima, a onda ćemo, ako nam se tako sviđa, otići u planine. Posjetit ćemo razne gradove, i tako“ (Gardaš 1988:179).

Razlozi zbog čega ona preuveličava mogu biti želja za pustolovinom ili život na selu koji bi bio dosadan bez mašte koja može stvoriti neki novi svijet i izmišljati događaja. Često iznenađuje gradsku djecu svojim idejama i čudnim ponašanjem. (Živković Zebec 2013) Primjer jednog čudno ponašanja je i kada nagovara djecu da piju rakiju.

Opis prostora u kojem živi Pigulica je isto u službi karakterizacije njezinoga lika i dokazivanja njezine neobuzdanosti i nemirnoga duha (Živković Zebec 2013). Opis šupe u kojoj se ona igra je pravi pokazatelj njezinoga karaktera: „U šupi je vladao neopisiv nered. Lutke i igračke bile su razbacane na sve strane, tanjurići s kašicom, žličice i viljuškice rasute po podu.“ (Gardaš 1988:181).

Ženske karakteristike se kod Pigulice mogu vidjeti u njezinu druženju s Melitom, to ju i najviše razlikuje od Pipi Duge Čarape. Obje djevojčice se vole igrati s lutkama i to ih povezuje. Dječja se maštovitost i naivnost očituje u brizi za lutke i kroz njihov dijalog kada ozbiljno govore o svojim lutkama i njihovom izgledu, ali Miron to ne shvaća i nije mu zanimljivo te se unutarnjom fokalizacijom pokazuje njegovo nepoznavanje njihova načina razmišljanja (Živković Zebec 2013). „U dijelu šupe koji je Pigulica pregradila za lutke bilo je čisto i uredno. Sada su njih dvije, Pigulica i Melita, spravljale ručak za lutke. Na mali su štednjak pristavile vodu za krupicu. I Miron se prikrpio djevojčicama, ali se tu osjećao suvišnim.“ (Gardaš 1988:69). Kada se djevojčice igraju vidljive su rodne karakteristike jer se igraju s lutkama, ali i u igri se ponašaju kao „prave žene“, odnosno oponašaju odrasle kada kuhaju ili pospremaju i to shvaćaju ozbiljno.

Možemo prepoznati i ruralne elemente u prikazivanju djevojčice Pigulice, a posebno je to vidljivo u njezinim dnevnim aktivnostima kojima se dočarava atmosfera života na selu. Ona preko dana čuva krave, što je Mironu i Meliti kao gradskoj djeci nepoznato. Baš zbog toga, Pigulica se nadmoćno odnosi prema njima u nekim trenucima, ali i zbog njezine sklonosti izmišljanju i straha od otkrivanja vlastitih slabosti. Primjer kada ona ne želi priznati da voli ono što vole djeca je trenutak kada su išli u kino, a Pigulica nije htjela priznati da i ona voli animirane filmove kao i oni: „Film je bio vrlo dobar, o slavnom Asterixu i njegovim doživljajima. Pigulica nije zaspala, smijala se i pljeskala, a kad su izašli iz dvorane, rekla je: - To je film za djecu, rekla sam. Ne znam što sam ja tražila tu. Više me nitko neće nagovoriti da idem s klicima na matineju.“ (Gardaš 1988: 65/66).

Možemo zaključiti, prema navedenim primjerima, da je Pigulica oblikovana na moderan način. Ona voli izmišljati priče, stvarati napetost i strah gdje ga nema. Zbog toga sama stvara avanture kako joj ne bi bilo dosadno, a time dolazi do izražaja njezina

mašta i kreativnost. Sklona je pretjerivanju, ali kod nje se ističu ženske karakteristike koje su vidljive i u njezinom izgledu.

9. Usporedba Pipi Duge Čarape i Pigulice

Pipi i Pigulica nisu poslušne, dobre i uredne djevojčice koje slušaju odrasle i poštuju autoritet. Obje imaju potrebu izmišljati stvari kako bi to bilo zanimljivo njima i ljudima iz njihove okoline. Zbog toga se njihov život vrti oko pustolovina, svaki novi dan je njima stvoren za novu igru i istraživanje. Zajednička im je i nepresušna mašta koja otvara bezbroj novih ideja i načina kako da se zabave. Pipi i Pigulica naglašavaju važnost igre, time žele pokazati da djeca mogu učiti i ujedno se zabavljati kroz igru. Također, one su inovativne jer uvijek imaju neke nove igre i ideje koje su one same izmislile. Zajedničko im je i to što su im prijatelji uvijek na prvom mjestu i što se mogu u svakom trenutku osloniti na njih. Obje jako vole životinje i zalažu se za njih, a to se ističe u oba romana.

Razlika između Pipi Duge Čarapa i Pigulice je u tome da je Pipi fantastično oblikovan lik, dok je Pigulica prikazana realistično. Fantastične karakteristike Pipi su njezina snaga, izdržljivost, mnoge vještine koje ona posjeduje i iznimna zrelost koju ne može imati dijete od deset godina. S druge strane, kod Pigulice se mogu uočiti i neke stereotipne osobine, kao igranje s lutkama ili uživanje u crtanom filmu, iako ona to ne želi sama sebi priznati. Također, Pigulica je opisana kao tipična djevojčica za razliku od Pipi koja već svojim izgledom odudara od očekivanog prikaza djevojčice. Za razliku od Pipi Duge Čarape koja živi sama, nema roditelje ili staratelje koji će brinuti o njoj, nego se ona brine sama za sebe, dok, s druge strane, Pigulica ima svoje roditelje koji ju jako vole i sve bi učinili za nju, tako da je ona s te strane sigurna. Možemo zaključiti, da su obje posebne i nisu prikazane kao tipične djevojčice sa istaknutim ženskim osobinama, pa predstavljaju otklon od uobičajenih prikaza ženskih likova.

10. Zaključak

Rodni identitet se razvija u djetinjstvu, kada dijete postaje svjesno kojem spolu tj. rodu pripada, a rodne uloge one se „uče“. U dječjem razvoju formira se određeno rodno ponašanje, a na to ponašanje utječe obitelj, prijatelji, razne institucije. Književnost je jedna od ključnih posrednica u promjeni ustaljenih stereotipova kod dječaka i djevojčica te pomaže u stvaranju društva koje leži na jednakim pravima i za muškarce i za žene. Zbog toga dječja književnost treba s oprezom koristiti stereotipe jer su često književni likovi posrednici formativnog iskustva djeteta. Djeca nisu kao odrasli, oni misle da mogu sve, da za njih nema ograničenja i da mogu sve sami odlučivati. Dječji likovi su često oni s kojima se djeca identificiraju, pa zbog toga im oni kroz literaturu mogu promijeniti način razmišljanja.

Pipi Duga Čarapa je nestereotipni lik u svjetskoj književnosti za djecu i može predstavljati poticaj za razmišljanje o djevojčici kao biću koje nije ograničeno očekivanjima okoline. Ona je pokazala svojim otvorenim duhom da je sve moguće, da se ne treba bojati i da ne trebaju postojati ograničenja između muškoga i ženskoga. Lik Pigulice Ante Gardaša pokušaj je da se i u hrvatskoj dječjoj književnosti ostvari lik poput Pipi Duge Čarape. Ne čude, stoga, tvrdnje o Pigulici kao o slavonskoj Pipi Dugoj Čarapi. Međutim, Pigulica nije uspjela opovrgnuti sve stereotipe o djevojčicama, ali i o odgoju i mnogim drugim stvarima kao što je to učinila Pipi, niti je ovaj roman imao jači utjecaj na hrvatsku dječju književnost, pa tako ni toliko na djecu koja su trebala ju čitati. Nadajmo se da će se to promijeniti i da će Pigulica pronaći put do srca djece jer ona predstavlja hrabru i odlučnu djevojčicu koja se voli igrati s lutkama, ali i ići u pustolovine i istraživati. Zaključujemo da se Pipi Duga Čarapa i Pigulica ne mogu uspoređivati u svim segmentima oblikovanja književnoga lika, ali se može ustvrditi da su obje na svoj jedinstven i različit način pridonijele nestereotipnom prikazivanju ženskih likova u dječjoj književnosti.

11. Literatura

1. Belamarić, J. (2009). Ružičasto i plavo, Rodno osviješten odgoj u vrtiću, Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 15 (58), str. 14-17
2. Crnković, M. (1967). Dječja književnost : priručnik za studente pedagoških akademija i nastavnike, Zagreb: Školska knjiga
3. Crnković, M. (1980). Dječja književnost, Zagreb: Školska knjiga
4. Crnković, M. i Težak, D. (2002). Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine, Zagreb: Znanje
5. Gardaš, A. (1988). Pigulica, Zagreb: Mladost
6. Galić, M. (2018). Međunarodni dan djevojčica. (Online) Dostupno na: <https://x-ica.com/danas-je-medunarodni-dan-djevojčica/> (pristupljeno 5.9.2019.)
7. Hameršak, M. i Zima, D. (2015). Uvod u dječju književnost, Zagreb: Leykam international, d.o.o.
8. Hranjec, S. (2004). Dječji hrvatski klasici, Zagreb: Školska knjiga
9. Hranjec, S. (2006). Pregled hrvatske dječje književnosti, Zagreb: Školska knjiga
10. Javor, R. (priredila) (2008). U čast Astrid Lindgren, zbornik, Dujić, L. i Zalar, D., Zagreb: Knjižnice grada Zagreba
11. Lindgren, A. (2015). Pipi Duga Čarapa, Zagreb: Znanje
12. Marović, Z. (2009). Ne smiješ plakati, ti si dječak, Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 15 (58), str. 18-23
13. Marić, A. (2014). Osobna karta Pipi Duge Čarape. (Online) Dostupno na: <https://citajknjigu.com/osobna-karta-pipi-duge-carape/> (pristupljeno 7.9.2019.)
14. Majhut, B. (2008). Periodizacija hrvatske dječje književnosti i književnosti za mladež od 1919. (Online) Dostupno na: <http://www.matica.hr/kolo/309/periodizacija-hrvatske-djecje-knjizevnosti-i-knjizevnosti-za-mladez-od-1919-20527/> (pristupljeno 9.9.2019.)

15. Oraić Tolić, D. (2006). Kulturni stereotipi, Koncepti identiteta u srednjoeuropskim književnostima, Zagreb: FF press
16. Rečić, M. (1996). Odgoj u obitelji, Đakovo: Tempo
17. Zima, D. (2011). Kraći ljudi: povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu, Zagreb: Školska knjiga
18. Živković Zebec, V. (2013). Romani Ante Gardaša u kontekstu Hrvatske dječje književnosti, doktorski rad, Osijek

Sažetak

U završnom radu *Prikaz nestereotipnih ženskih likova na primjeru romana Pipi Duga Čarapa i Pigulica* analizira se kako su ova dva romana nestereotipno prikazala ženske likove. Glavni cilj rada je bio na primjerima *Pipi Duge Čarape* i *Pigulice* prikazati nestereotipne ženske likove u dječjoj književnosti. Prije toga, objašnjava se definicija dječje književnosti te povijest dječjega lika. Naglašavaju se stereotipi koji su zastupljeni kod prikazivanja ženskoga lika. Prikazuje se slika obitelji u romanima *Pipi Duga Čarapa* i *Pigulica*. Na kraju se kroz primjere analizira oblikovanje *Pipi Duge Čarape* i *Pigulice* te u kolikoj mjeri opovrgavaju stereotipe koji se vezuju uz djevojčice.

Ključne riječi: dječja književnost, nestereotipnost, ženski likovi, Pipi Duga Čarapa, Pigulica

Summary

In the final paper entitled *Representation of non-stereotypical female children's characters on the example of the novel Pipi Duga Čarapa and Pigulica* is being analyzed how the two novels are portrayed non-stereotypical female children's characters. The main objective of the paper was on examples *Pipi Duga Čarapa* and *Pigulica* show non-stereotypical female characters in children's literature. Before that, the definition of children's literature and the history of the children's character are explained. The stereotypes that are represented when portraying a female character are emphasized. A picture of the family in the novels of Pipi Duga Čarap and Pigulic is presented. Finally, through the examples, the design of *Pipi Duga Čarapa* and *Pigulica* is analyzed, and to what extent it denies stereotypes that are attached to girls.

Key words: children's literature, non-stereotype, female characters, Pipi Duga Čarapa, Pigulica